

PUBLIC SPACE

DORP
PRIVATE RUIMTE
STREEKEIGEN
ERFGOED
GESCHIEDENIS
ROUTE
HEK
GRENZEN
PUBLIEKE RUIMTE
COLLECTIEVE RUIMTE
VOGELS
VOEDSEL
STAD
TUINIEN
BIOTOOP
PROGRAMMA
RAFELRAND
GELDROEP
SINT OEDENRODE
SMILDE
HERP
HIJKEN
KOPENHAGEN
EINDHOVEN
WONEN
WATER
LAND
NATUUR
MENSEN
ANTROPOLOGIE

Danielle Arets

Het onderzoeken van 'rood in het groen' en 'groen in het rood', zo zou je het onderwijsjaar 2009-2010 van Public Space kunnen samenvatten. Binnen het overkoepelende thema *Stad in het land en land in de stad* onderzochten studenten hoe het landschap verstedelijkt en hoe gelijktijdig het belang van groen in de stad toeneemt. Dat resulteerde in een keur aan onderzoeken en projecten waarvan er 18 in deze brochure zijn toegelicht. Deze korte toelichting geeft u inzicht in de navigatie-mogelijkheden binnen het spannende werkveld van Public Space.

ROOD IN HET GROEN

In de eerste helft van het jaar, geïllustreerd in het eerste deel van dit magazine, stond het thema *Stad in het land* centraal. Florian de Visser toont u met zijn poëtische *Verhalenwijzers* de historische routes naar het dorp Geldrop. Looy Driesser laat u kennis maken met Gijs van Aarle van Sint Oedenrode en Erik van Halderen schetst hoe het kanaal tussen Helmond en Eindhoven een stedelijke allure kan krijgen. Verder leest u in dit deel hoe landhekkens dragers van verhalen zijn en hoe oude Drentse dorpen in een nieuw jasje gestoken worden. Het zijn projecten die stuk voor stuk op een innovatieve, beeldende wijze laten zien hoe landelijke gebieden hun karakter kunnen versterken.

GROEN IN HET ROOD

Het tweede deel van dit magazine, gaat in de omgekeerde richting te werk. Tijdens het tweede semester onderzochten studenten het *Land in de stad*. In hoeverre kan er in de stad geboerd worden? Studente Anne van Strien ziet uitstekende mogelijkheden voor een moestuin in de Haagse ambassadebuurt. Is het mogelijk om voor dieren een aange-naam stedelijk verblijf te ontwerpen? De projecten *Vette Fluiters* en *Vogelstad*; schetsen twee eigentijdse dierverblijven in de stad. En in hoeverre lenen stadstuinen zich bijvoorbeeld voor een mobiele keuken en restaurant? Ardie van Bommel studeerde afgelopen jaar glansrijk af met dinerunits voor de Philips fruittuin.

ORANJE

Een belangrijke conclusie van een jaar onderzoek naar rood in het groen en groen in het rood is dat de strikte scheiding steeds moeilijker te maken is. In het verbindende, uitneembare katern in dit magazine geeft David Hamers, lector van de afdeling Public Space en senior onderzoeker Stedelijk Gebied bij het Planbureau voor de Leefomgeving, in een uitvoerig essay een overzicht van enkele belangrijke ontwikkelingen in stad en land in de loop der jaren. Hamers beschrijft hoe Nederland ondanks een sterke focus op het afbakenen van groene en rode gebieden ook steeds meer te maken heeft gekregen met het vervlechten ervan. In beide delen van dit magazine staan dan ook projecten die juist de verbinding tussen rood en groen voorstaan. Zo presenteert Lucas Zoutendijk zijn eindexamenproject een nieuwe *Ecologische Hoofd-Structuur*, waarbij hij de groene ader onder hoogspanningsmasten, die dwars door stad en land gaan, inzet als ecologische verbindingzone. Ook geven we u een visuele impressie van de steden Kopenhagen en Eindhoven. Beide steden zijn zogeheten 'vingerstedes' waarbij het groen

Danielle Arets

A research into "red among the green" and "green among the red"; this is how the 2009-2010 academic year for Public Space can be summarized. Within the larger theme *The Town in the Country and the Country in Town*, students researched the way the landscape is becoming urbanised and how at the same time, the importance of green spaces in the towns is increasing. This has resulted in a range of researches and projects, 18 of which have been highlighted in this magazine. This short explanation will give you some insight into the navigational options available within the exciting field of public space.

RED AMONG THE GREEN

The first half of the year, which is illustrated in the first part of this magazine, was centred on the theme *The Town in the Country*. With his poetic *Verhalenwijzers* Florian de Visser shows you the historic routes to the village of Geldrop. Looy Driesser will introduce you to Gijs van Aarle of Sint Oedenrode and Erik van Halderen gives an outline of how the canal from Helmond to Eindhoven can acquire an urban allure. Furthermore, in this part you can read about country fences being the carriers of stories, and the way old villages in Drenthe have inspired new typologies. These are projects that each in their own way form an innovative and visual demonstration of how rural areas can strengthen their character.

GREEN AMONG THE RED

The second part of this magazine works the other way around. During the second semester the students explored the *Country in Town*. To what extent is farming in the city possible? Student Anne van Strien found excellent opportunities for vegetable gardens in the embassy district in The Hague. Is it possible to design a comfortable urban accommodation for animals? The projects *Vette Fluiters* and *Vogelstad* outline two contemporary animal accommodations in the city. And to what extent are town gardens suitable for things such as a mobile kitchen and restaurant? Ardie van Bommel graduated with flying colours last year with a series of diner units for the Philips fruit gardens.

ORANGE

One of the main conclusions after a year of researching red among the green and green among the red is that a strict separation is becoming increasingly difficult to maintain. In his extensive essay in the connecting, removable section in this magazine David Hamers, Associate Professor of the Public Space department and a researcher for the Netherlands Environmental Assessment Agency, provides an overview of the shifts that have taken place over the years in planning, politics and demographics. Hamers shows how the Netherlands, despite a strong focus on demarcating green and red areas, has also increasingly had to deal with the interweaving of the two.

Therefore, both parts of this magazine contain projects that specifically promote the connection between red and green. Lucas Zoutendijk, for instance, presents his graduation project for a new National Ecological Network, in which he uses the green vein which runs

en het rood als tandwielen in elkaar grijpen. Het studentenonderzoek naar de rafelranden van deze steden toont verrassende overeenkomsten tussen Eindhoven en Kopenhagen.

PUBLIC SPACE EN DE ANDER

Veel van de genoemde projecten zijn tot stand gekomen door samenwerking met partnerinstellingen die zich net als de afdeling Public Space concentreren op dat deel van de openbare ruimte waarin het 'ik' en de 'ander' elkaar ontmoeten. Public Space registreert en onderzoekt deze ruimte en probeert er een aantrekkelijke vorm aan te geven. Die werkwijze spreekt veel instellingen aan. Zo werkt Public Space samen in een convenant met de gemeenten Eindhoven en Dordrecht. Dit samenwerkingsverband geeft studenten de kans om te oefenen in concrete situaties en te werken aan reële vragen. Het 'monument voor natte voeten' van Daphne Hoekman, opgenomen in dit tijdschrift, is het resultaat van een onderzoek naar de relatie van Dordrecht met het water. Voor de projecten over stadslandbouw werd samengewerkt met de projectorganisatie Stroom in Den Haag die een meerjarenprogramma over de invloed van voedsel op de cultuur, de inrichting en het functioneren van steden presenteert. Het landschap Overijssel initieerde een workshop landhekken maken en Daad architecten gaf een workshop over nieuwe dorpen in Drenthe. Ook werd er individuele samenwerking gezocht met deskundigen zoals de stadsecoloog Schrofer die adviezen gaf over het maken van dierverblijven in de stad en het inrichten van een ecologische hoofdstructuur.

NIEUWE BIOTOPEN

De Public Space projecten worden bovendien gekenmerkt door een intermediaire houding; zo hebben de alumni Christaansen en Montens met hun project *Boerenverstand* een rol weten te vinden tussen die van curator en collectionneur. Bas Princen ontgint een nieuw terrein tussen de disciplines architectuur en fotografie en Lucas Mullié combineert zijn achtergrond als kok met die van ontwerper en curator.

Het is juist het ontdekken en manifest maken van deze nieuwe rollen die de afdeling als een cruciaal onderdeel in het curriculum beschouwt en die bovendien afgelopen jaar net als de jaren ervoor tot een groot aantal successen geleid hebben. Zo ontving Bas Princen afgelopen jaar op de biënnale in Venetië een Zilveren Leeuw voor zijn architectuurfoto's en Lucas Mullié werd in 2010 met zijn ontwerp voor een keukentheater onderscheiden met de *Melkwegprijs* en de *Keep an Eye Grant Award*. De *Vogelstad* van Eveline Visser werd in datzelfde jaar geselecteerd door het Britse warenhuis Selfridges voor een expositie over Dutch Design.

VERTELLEN!

Dat de afdeling en haar studenten het spanningsveld tussen rood en groen niet definitief hebben weten te slechten is evident. In een tijd waarin begrippen als verdichting, krimp, globalisering en het nieuwe werken en daaraan gerelateerd nieuw burgerschap centraal staan zal het steeds moeilijker worden om de strikte scheiding tussen rood en groen vast te houden. Nog moeilijker is het om daar de juiste taal voor te vinden. Public Space ontwerpers kunnen juist in dit grijze sluiergebied met innovatieve richtingwijzers komen. Want, zoals Hans van der Markt, hoofd van de afdeling Public Space het treffend verwoordt in de column (achterin dit katern): "waarover je niet kunt spreken daarover moet je vertellen." We hopen u met de vertellingen in dit magazine te boeien. ■

beneath the national grid, cutting right across country and the towns, as an ecological connecting zone. And we will give you a visual impression of the cities of Copenhagen and Eindhoven. Both are star-shaped cities where green and red interlock, like the cogs on a wheel. The students' research into the fringes of these cities has brought to light some surprising similarities between Eindhoven and Copenhagen.

PUBLIC SPACE AND THE OTHER

Many of the projects mentioned here have come about by collaborating with a number of partner institutions who, like the department of Public Space, concentrate on that part of public space where the 'I' and the 'other' meet. Public Space records and researches this space and tries to give it an appealing form. This is a method that appeals to many institutions. For instance, Public Space is part of a cooperative agreement with the municipalities of Eindhoven and Dordrecht. This collaboration offers students an opportunity to practice in real situations and to work on actual issues. Daphne Hoekman's 'monument voor natte voeten', included in this brochure, is the result of a research into Dordrecht's relationship with water. For the projects on urban agriculture we have worked with the Stroom project organisers in The Hague who present a programme spanning several years on the influence of food on the culture, the lay-out and the functioning of cities. Het Landschap Overijssel initiated a workshop on creating country fences and Daad architects gave a workshop on new villages in Drenthe.

NEW BIOTOPES

Furthermore, the Public Space projects are characterised by their intermediary attitude; for instance, with their project *Boerenverstand* the alumni Christaansen and Montes have created a new role that lies somewhere between curator and collector. Bas Princen has explored a new field that lies between the disciplines of architecture and photography, and Lucas Mullié combines his background as a chef with the role of designer and curator.

It is precisely the exploration of these new roles and making them manifest which the department considers a crucial part of its curriculum, and that have led to a great number of successes during the past year as well as the preceding years. Bas Princen, for example, received a Silver Lion at last year's Venice Biennale for his architectural photography, and in 2010 Lucas Mullié was decorated with the *Melkwegprijs* and the *Keep an eye grant award* for his design of a kitchen theatre. The same year, Eline Visser's *Vogelstad* was selected by the British department store Selfridge's for an exhibition on Dutch Design.

STORYTELLING!

It is evident that the department and its students have not definitively demolished the dividing lines between red and green. In an era that focuses on concepts such as urban density, shrinkage, globalisation, mobile working and the related new citizenship, it will become increasingly difficult to maintain the strict separation between red and green. It will be even more difficult to find the appropriate vocabulary to do so. Public Space designers can come up with innovative pointers precisely in this grey area. Because, as Hans van der Markt, head of the Public Space department, put it so aptly in his column (at the back of this section): "you should tell stories about things you cannot speak of." We hope to capture your attention with the stories in this magazine. ■

DE STAD IN HET LAND, HET LAND IN DE STAD

David Hamers

Stad en land vormen twee belangrijke ankers van ons begrip en onze beleving van de dagelijkse leefomgeving. Beide zijn op het eerste gezicht gemakkelijk te typeren. In de stad staan veel gebouwen dicht op elkaar, wonen veel en heel verschillende mensen en er is altijd wat te doen. Het land wordt gekenmerkt door kleinere kernen, landbouw- en natuurgebieden en het leven voltrekt er zich in een wat lager tempo. Bij deze verschillen kan iedereen zich iets voorstellen, en, zeker zo belangrijk, velen voelen er ook wat bij. De een voelt zich aangetrokken tot de drukte en levendigheid in de stad, de ander voelt meer voor de overzichtelijkheid in het dorp en de rust op het platteland. Stad en land maken deel uit van wie we zijn. Maak bij menig stedeling niet de vergissing te suggereren dat hij uit een dorp komt, en, andersom, kom bij veel dorpingen niet aan met een verhaal over hoe goed het leven in de stad is.

Stad en land beïnvloeden dus hoe we onszelf zien en hoe we ons aan anderen presenteren. Bovendien zijn beide ook medebepalend voor hoe anderen ons zien. Of we nu willen of niet, stad en land hebben een imago: zo worden stedelingen nogal eens beschouwd als brutaal en misschien zelfs arrogant, terwijl dorpingen wel eens worden weggezet als een beetje achterlijk en naïef. Waarschijnlijk zijn de verschillen tussen stedelingen en dorpingen onderling groter dan die tussen beide groepen, maar dat neemt niet weg dat stad en land naast geografische aanduidingen ook etiketten zijn. Stad en land kunnen dienst doen als beschrijvingen, maar keren evengoed terug in onze (voor)oordelen.

STEDELIJK EN LANDELIJK?

Het voor de hand liggende onderscheid blijkt bij nadere beschouwing dus helemaal niet zo eenvoudig. Dat blijkt temeer, als we kijken naar hoe stedelingen en dorpingen stad en land gebruiken. In het dagelijks leven blijkt van een helder, eenduidig onderscheid tussen stad en land vaak allang geen sprake meer. Dat geldt uiteraard het sterkst in verstedelijkte regio's. In Nederland zijn dat bijvoorbeeld de Randstad en de Brabantse stedenrij, van Breda tot Helmond, en van Den Bosch tot Eindhoven. In het buitenland gaat het vooral om de bestaande (veelal) grootschalige stedelijke netwerken en de zich razendsnel ontwikkelende nieuwe stedelijke gebieden (zoals in China en India).

Maar ook in minder verstedelijkte gebieden zijn de etiketten *stedelijk* en *landelijk* niet meer zo makkelijk te plakken. Zo zijn veel plattelanders veel minder naarbinnen gekeerd dan vroeger; ze staan immers via diverse media (televisie, internet, mobiele telefoons) in contact met de buitenwereld en bovendien weten ze voor allerlei voorzieningen (winkels, theaters, et cetera) de stad te vinden, ook al ligt die op afstand. In dit kader wordt wel gesproken van *mentale verstedelijking*.

In dit licht is ook relevant dat veel mensen niet alleen dagelijks of wekelijks pendelen tussen stad en land, maar dat ze dit ook in de loop van hun leven doen. Kijken we naar verhuisbewegingen gedurende de levensloop van mensen, dan blijkt uit een onderzoek van het Brabantse Kennisinstituut PON dat 44 procent van alle stedelingen in Brabant langer dan 10 jaar in een dorp heeft gewoond.

THE TOWN IN THE COUNTRY, THE COUNTRY IN TOWN

David Hamers

Town and country are two important mainstays in our understanding and experience of our everyday living environment. At first sight it seems the two can be easily characterised. The town features great numbers of buildings built closely together; great numbers of very different kinds of people live there and you can always find something to do. The country is characterised by smaller centres, agricultural and scenic areas, and life moving at a slightly slower pace. We can all picture these differences, and, equally important at least, many of us will have feelings about them. One person may feel attracted to the hustle and bustle of the city, whereas another may prefer the compact nature of the village and the peace and quiet of the countryside. Town and country are a part of who we are. Not many city dwellers would appreciate it if you mistakenly thought they came from a village, and, conversely, not many villagers wish to hear about the joys of city life.

So town and country have a certain impact on the way we view ourselves and the way we present ourselves to others. In addition, the two also help determine the way others perceive us. Whether we want them to or not, town and country have a certain image: city-dwellers for instance are often seen as forward or maybe even arrogant, whereas villagers are sometimes set aside as a little backward and naive. The differences among groups of city-dwellers and villagers are probably bigger than the differences between the two groups, but this does not take away from the fact that town and country are not just geographical markers, but labels as well. Town and country may serve as descriptions, but they also feature in our opinions and prejudices.

URBAN AND RURAL?

So, upon closer inspection, the obvious distinction turns out not to be so simple after all. Something which becomes all the more obvious when we look at the ways in which city-dwellers and villagers use the town and the country. In everyday life it turns out that a clear-cut, unambiguous difference between town and country no longer exists. Naturally, this is most true in urbanised areas. In the Netherlands these would be for example the Randstad area and the *Brabantse stedenrij*, the Brabant urbanisation stretching from Breda to Helmond, and from Den Bosch to Eindhoven. Outside the Netherlands we are talking mainly about the existing (often) large-scale urban networks and the rapidly developing new urbanisations (such as in China and India).

But in less urbanised areas, too, the labels of *urban* and *rural* are becoming increasingly difficult to apply. Many country-dwellers, for instance, have become much less inward-looking than before; after all, a range of different media (television, the internet, mobile phones) have brought them into contact with the world outside, and in addition, they have found their way to the towns to reach all kinds of amenities (shops, theatres, et cetera), even though the town may be some distance away. Within this framework this is sometimes referred to as *mental urbanisation*.

Another development that is relevant in this light is that many people not only commute daily or weekly between the town and the country, but that they do so over the course of their lives as well. When we look at people's moving behaviours during the course of their

Van de dorpelingen heeft 55 procent in een stad gewoond (Rijkers & Geerken 2010: 16).¹ Veel Brabanders verhuizen gedurende hun leven van een dorp naar de stad en weer terug: jongeren vertrekken naar de stad voor bijvoorbeeld hun studie en keren later weer terug naar een dorp als zij een gezin stichten. In die zin blijken velen dus niet zozeer op de stad of een dorp gericht, maar oriënteren zij zich eerder op een regionale schaal.

CONTRAST ALS IDEEAAL

Deze huidige stand van zaken zorgt ervoor dat de traditionele concepten *stad* en *land* steeds minder goed bruikbaar worden voor wie zich beroepsmatig met ruimte bezighoudt, zoals ruimtelijke beleidsmakers, planners en ontwerpers. Dat geldt, zoals gezegd, internationaal, maar evenzeer voor Nederland, wat in het licht van de ruimtelijke plannings-traditie in ons land opmerkelijk kan worden genoemd. Juist het contrast tussen stad en land is decennia lang het centrale uitgangspunt geweest in de Nederlandse ruimtelijke ordening. Kennelijk is de spanning tussen ideaal en werkelijkheid de afgelopen decennia opgelopen.

In de Nederlandse ruimtelijke ordening heeft gedurende de tweede helft van de twintigste eeuw en het eerste decennium van de eenentwintigste eeuw het streven naar bundeling van de verstedelijking centraal gestaan. Hoewel de bundelingsambitie in de opeenvolgende rijksnota's verschillende gedaanten heeft aangenomen, zijn de uitgangspunten niet wezenlijk veranderd. Enerzijds is er het streven naar beperking van de verstedelijkingsdruk buiten het bestaand stedelijk gebied. Het ideaalbeeld is de compacte stad. Het angstbeeld is ongecontroleerde, verspreide verstedelijking (in de internationale literatuur de zogeten *urban sprawl*). Anderzijds is er het streven naar bescherming van het landschap. Dat geldt niet alleen in het landelijk gebied, maar ook in verstedelijkte regio's: de steden moeten kunnen beschikken over een groen ommeland. Deze ambities vormen twee kanten van dezelfde medaille: het streven naar een compacte stad en een groen ommeland moet het contrast tussen stad en land in stand helpen houden. De doelstelling is het waarborgen van een verscheidenheid aan gebieden met een stedelijk en landelijk karakter.

HET IDEEAAL ONDER DRUK

De afgelopen decennia is er veel veranderd: het ideaal van een scherp contrast tussen stad en land is onder druk komen te staan. Dat is een gevolg van ontwikkelingen die zich zowel direct rondom de steden als in het verder weg gelegen buitengebied hebben voltrokken, zowel in agrarische gebieden als de dorpen. Laten we alledrie (land, dorp, stadsrand) even langslopen.

In het buitengebied hebben de veranderingen in de agrarische sector veel invloed. Ten eerste is de landbouw in de afgelopen decennia danig van karakter veranderd. Er zijn technologische innovaties doorgevoerd, de bedrijfsvoering is vergaand gerationaliseerd, boeren hebben zich gespecialiseerd en in het landschap zijn de gevolgen van de schaalvergroting duidelijk zichtbaar (zie bijvoorbeeld Janssen 2004 over de ontwikkelingen in Brabant).²

1. Rijkers, M. & G. Geerken (2010), *Brabantse binding met de stad: een deelonderzoek naar de relatie tussen stad en platteland*, Tilburg: PON en Telos. Voor dit artikel heb ik gebruik gemaakt van enkele passages uit een essay dat ik schreef voor het Jaarboek 2011 van het PON. Daarin ga ik specifiek in op de veranderingen in de verhoudingen tussen stad en land in Brabant en op hoe de Brabanders stad en land beleven. Zie: Hamers, D. (2011), 'Stedelingen en dorpelingen delen de streek', pp. 21-38 in: *De regio als maat: geen dynamiek zonder burgers*. PON Jaarboek 2011, Tilburg: PON.

2. Janssen, J. (2004), 'Gedwongen afscheid: over de opkomst van de superboer', *Oase* 63, 33-61.

lives, we see from a research carried out by the Brabant expertise centre PON that 44 percent of all city-dwellers in Brabant have lived in a village for more than 10 years. Of the people living in villages, 55 percent have lived in a city (Rijkers & Geerken 2010: 16).¹ Many Brabanders will move from a village to a city and back again in the course of their lives: young people will move to the city, for instance to get an education, to return to a village later on when they start a family. So in this sense many people turn out not to be geared towards either city or village life, but their orientation seems to be more on a regional scale.

THE CONTRAST AS AN IDEAL

The current state of affairs has made the traditional concepts of *town* and *country* less and less useful for those who are professionally involved in spatial matters, such as spatial policy makers, planners and designers. As we have seen, this is true internationally, but also in the Netherlands, and in view of our country's tradition in spatial planning this can be considered a remarkable development. For decades it has been precisely the contrast between town and country that formed the central starting point in Dutch spatial planning. Apparently the tensions between the ideal and reality have risen over the past few decades.

Dutch spatial planning has been centred on the pursuit of urban compaction during the second half of the 20th century and the first decade of the 21st. Although the urban compaction ambition has taken on a range of different forms in successive governments' policy plans, the starting points have remained essentially the same. On the one hand there is the aim to limit the pressure of urbanisation in areas outside existing urban centres. The ideal image is the compact city. The nightmare image is that of an uncontrolled, sprawling urbanisation (the so-called urban sprawl in international literature). On the other hand governments have aimed for protection of the landscape. This applies not only to rural areas, but to urbanised regions as well: the towns must have a green hinterland at their disposal. These ambitions are two sides of the same coin: the aims to keep the city compact and to have a green hinterland are supposed to maintain the contrast between town and country. The objective is to safeguard a variety of areas with an urban or a rural nature.

THE IDEAL UNDER PRESSURE

A great deal has changed over the past few decades: the ideal of a well-defined contrast between town and country has come under pressure. This has been the result of certain developments that have taken place both in the direct surroundings of the towns and in the environs further removed from these towns, in agricultural areas as well as in the villages. Let us consider all three (country, village, and the outskirts of town).

1. Rijkers, M. & G. Geerken (2010), *Brabantse binding met de stad: een deelonderzoek naar de relatie tussen stad en platteland (Brabant's bond with the city: an ancillary research into the relationship between town and country)*, Tilburg: PON and Telos. For this essay I have used a number of passages from an essay which I wrote for the PON Jaarboek 2011, in which I focused more specifically on the changes in the relationship between town and country in Brabant and on the way the Brabanders experience town and country. Cf.: Hamers, D. (2011), 'Stedelingen en dorpelingen delen de streek' ('City-dwellers and villagers sharing the local area'), pp. 21-38 in: *De regio als maat: geen dynamiek zonder burgers*. PON Jaarboek 2011 (Taking the region as a measure: without citizens there can be no dynamics. PON Yearbook 2011), Tilburg: PON.

Ten tweede heeft de landbouw de afgelopen decennia als functie op het platteland aan betekenis ingeboet, zowel in economisch als ruimtelijk opzicht. Functies als wonen, recreatie, nieuwe bedrijvigheid en natuurontwikkeling zijn belangrijker geworden. Daalhuizen et al. (2008) beschouwen het huidige platteland als een postmoderne, multifunctionele ruimte, met een grote verscheidenheid aan actoren, activiteiten en ruimtebehoeften. Er is sprake van een transitie van een agrarisch productielandschap naar een landschap waarin productie samengaat met consumptie en bescherming (van de natuur en het cultuurlandschap). Door de toegenomen welvaart en vrije tijd en het groeiende milieubewustzijn heeft het grote publiek meer aandacht gekregen voor de kwaliteit en de beleving van natuur en landschap.³ Velen wandelen en fietsen graag op het platteland of weten de weg te vinden naar boeren die streekproducten verkopen of een camping runnen. Anderen stallen hun caravan in een voormalige boerderij. Weer anderen bouwen een schuur om tot kantoor, van waaruit zij zaken doen die met het platteland niets te maken hebben. Daarnaast dromen velen van een ruime, vrijstaande woning in een landelijke omgeving, een omgeving die liefst meer lijkt op een oude pittoreske ansichtkaart dan op het huidige grootschalige platteland.

Velen komen niet in een fraai verbouwde boerderij terecht, maar in een gewone straat in een dorp. De ligging van de woning mag daar minder idyllisch zijn, veel voorzieningen zijn er wel gemakkelijker bereikbaar. Veel dorpen hebben bijvoorbeeld een bescheiden aantal winkels en er is misschien een huisarts. Voor veel andere faciliteiten zijn dorpelingen van oudsher aangewezen op de stad. De afgelopen decennia is in deze klassieke verhouding tussen de stad en de omliggende dorpen echter wel het een en ander veranderd.

In *De staat van de ruimte 2010* van het Planbureau voor de Leefomgeving (pbl) laten Hornis en Ritsema van Eck (2010) zien dat in veel verstedelijkte gebieden geen sprake meer is van een klassiek ommeland waarin de kleinere kernen voor veel van hun behoeften op de centrale stad zijn aangewezen.⁴ In een groeiend aantal dorpen vertrekt 's ochtends niet alleen een grote groep mensen naar de stad, maar komen er ook veel mensen aan, niet zozeer uit de stad, maar veeleer uit andere dorpen. Dat geldt vooral voor kernen die over de nodige bedrijvigheid en een behoorlijk winkelapparaat beschikken. Het gevolg is dat naast de klassieke pendel tussen dorp en centrale stad het aantal verplaatsingen tussen dorpen onderling toeneemt. Naast de traditionele bewegingen van buiten naar binnen – als het ware langs de spaken in een wiel – is er steeds meer sprake van kris-krasmobiliteit tussen verspreid gelegen dorpen.

De onderzoekers onderscheiden drie typen kernen in de regio rondom een of meer steden. Er zijn nog steeds veel kleinere dorpen die zijn gericht op hun 'eigen' stad. Zo gaan de bewoners van Duizel regelmatig naar Eindhoven, eerder dan naar Tilburg. Daarnaast zijn er dorpen die zijn gericht op verscheidene steden. De onderzoekers geven Rijen als voorbeeld: door zijn ligging tussen Breda en Tilburg en zijn aantakking op zowel het spoor als de snelweg kunnen de inwoners makkelijk verschillende kanten uit. Het derde type ommelandskern kent zoveel werkgelegenheid en voorzieningen dat het als nieuw (sub)centrum functioneert. Zo speelt Veldhoven met zijn

3. Daalhuizen, F., F. van Dam, M. Piek & N. Sorel (2008), *Plattelandsonwikkeling en de gevolgen voor het landschap*, Rotterdam/Den Haag: NAI Uitgevers/Ruimtelijk Planbureau.

4. Hornis, W. & J. Ritsema van Eck (2010), 'Van ommeland naar kleurrijk stedelijk mozaïek', pp. 135-150 in: *De staat van de ruimte 2010: de herschikking van stedelijk Nederland*, Den Haag/Bilthoven: Planbureau voor de Leefomgeving voor de Leefomgeving.

In the countryside the changes in the agricultural sector have had a major impact. Firstly, the nature of agriculture has changed dramatically over the past decades. The introduction of technological innovations, the extensive rationalisation of operational management, the farmers specialising, and the landscape that now clearly bears the marks of the effects of increased scales (cf. for instance Janssen 2004 on the developments in Brabant).²

Secondly, agriculture has been losing significance as a rural function, both economically and from a spatial point of view. Functions such as living, recreation, new economic activities and natural development have gained in significance. Daalhuizen et al. (2008) consider the countryside today as a postmodern, multifunctional space, with a great variety of actors, activities and spatial needs. A transition is taking place from an agricultural production landscape to a landscape in which production goes hand in hand with consumption and conservation (of nature and the man-made landscape). Increased wealth and leisure time and a growing environmental awareness have allowed the public at large to become more observant to the quality and experience of nature and landscape.³ Many enjoy walking and cycling in the countryside or have found their way to farmers selling regional produce or running a campsite. Others put up their caravans in disused farmers' sheds during the winter. Yet others may convert a barn into an office, and conduct businesses from there that have nothing to do with the countryside. And then there are the many who dream of a spacious, free-standing home in a rural environment, an environment that preferably looks more like one of those picturesque old postcards than today's large-scale countryside.

Many of them will end up not in a beautifully converted farmhouse, but on an ordinary village street. Such a location may be less idyllic, but many of the amenities will be easier to access from there. Villages will often have a modest number of shops for instance, or there may be a family doctor there. For many other amenities villagers have traditionally been dependent on the city. However, there have been some significant changes in this traditional relationship between the city and its surrounding villages over the past few decades.

In *De staat van de ruimte 2010* written by the Planbureau voor de Leefomgeving (pbl Netherlands Environmental Assessment Agency), Hornis and Ritsema van Eck (2010) demonstrate that in many urbanised areas there no longer is a classical hinterland in which the smaller centres are dependent on the central city for the greater part of their needs.⁴ In a growing number of villages we now not only see large groups of people leaving for the city in the morning, but also many people arriving; not necessarily people from the city, but rather people from other villages. This is especially true for villages that offer the necessary amount of business and a substantial number of shops. This has resulted in an increase in the number of displacements between the different villages, besides the classic commute between the village and the central town. In addition to

2. Janssen, J. (2004), 'Gedwongen afscheid: over de opkomst van de superboer' ('The enforced goodbye: on the rise of the superfarm') *Oase* 63, 33-61.

3. Daalhuizen, F., F. van Dam, M. Piek & N. Sorel (2008), *Plattelandsonwikkeling en de gevolgen voor het landschap* (*Rural development and the consequences for the landscape*), Rotterdam/Den Haag: NAI Uitgevers/Ruimtelijk Planbureau.

4. Hornis, W. & J. Ritsema van Eck (2010), 'Van ommeland naar kleurrijk stedelijk mozaïek' ('From hinterland to colourful urban mosaic'), pp. 135-150 in: *De staat van de ruimte 2010: de herschikking van stedelijk Nederland* (*The state of public space 2010: rearranging the urban Netherlands*), Den Haag/Bilthoven: Planbureau voor de Leefomgeving (pbl Netherlands Environmental Assessment Agency).

(grote) bedrijven, winkelcentrum en ziekenhuis een regionale rol van betekenis. Hoewel dergelijke kernen nog wel degelijk dorpskenmerken hebben, fungeren ze in veel opzichten eerder als nieuwe (klein)stedelijke centra in een policentrische, verstedelijkte regio.

In die verstedelijkte regio groeien kernen naar elkaar toe, zelfs aan elkaar vast. Wie in de auto het blauwe plaatsnaambord mist, weet niet waar hij precies Veldhoven verlaat en Eindhoven binnenrijdt. En ook aan de buitenranden van het stedelijk gebied, waar de stad grenst aan het buitengebied, vindt volop verstedelijking plaats. Naast de ontwikkelingen in het agrarisch gebied en de dorpen is deze ontwikkeling de derde verklaring van het verwaterende contrast tussen stad en land.

Waar vroeger een scherpe stadsrand (bijvoorbeeld in de vorm van een muur met toegangspoort) de grens tussen stad en land markeerde, daar is vandaag de dag steeds meer sprake van stadsrandzones: overganggebieden met vaak nog een groen karakter, maar die tegelijkertijd te maken hebben met een forse verstedelingsdruk. Iedereen die wel eens een stadsrandzone doorkruist, kent daarvan de voorbeelden, van de nieuwbouwwijken achter geluidswallen tot de meubelboulevards langs uitvalswegen en de bedrijventerreinen langs de snelweg.

EEN LEVENDIG EN LEEFBAAR VERSTEDELIJKT LANDSCHAP

Duidelijk is dat de verhoudingen tussen stad en land de afgelopen decennia zijn verschoven en nog steeds verschuiven. Het proces van verstedelijking zet door, wereldwijd en in diverse gebieden in Nederland. Daarnaast zullen sommige gebieden juist te maken krijgen met demografische krimp. Door de ontvolking van het platteland zullen kleinere kernen te maken krijgen met onder meer leegstand en winkelsluiting. Grotere kernen kunnen daardoor met hun voorzieningen aan aantrekkingskracht winnen. Dat heeft zijn weerslag op de ruimte, zowel binnen als buiten het bebouwd gebied. In en rondom grotere kernen zal worden bijgebouwd, terwijl het groen er mogelijk verder in de problemen komt. In meer perifeer gelegen gebieden zal het groen juist meer ruimte krijgen. Als deze gebieden recreanten over grotere afstand weten aan te trekken, bestaan er ook daar nieuwe kansen.

Ruimtelijke beleidsmakers, planners en ontwerpers hebben volop te maken met deze problemen en kansen. Zij werken *in en aan* een uitermate dynamische omgeving, waarin ze telkens ingewikkelde en telkens veranderende keuzen moeten maken. Op sommige plekken ligt het voor de hand 'rood' en 'groen' onderling op afstand te houden. Immers, *hier* willen we ons onderdompelen in de bruisende stad, terwijl we *daar* juist behoefte hebben aan landelijke loomheid. Op andere plekken kunnen stad en land goed in elkaars nabijheid verkeren. Het verlangen naar scherpe contrasten levert een prachtige ontwerp-opgave op: wie ooit door het New Yorkse Central Park heeft gewandeld, zal niet snel de schitterende spanning vergeten tussen de groene wereld van weiden, vijvers, paden en bomen en de hoogstedelijke wand van hoogbouw daaromheen. Op weer andere plekken zijn innovatieve combinaties van stad en land mogelijk, bijvoorbeeld kantoren langs een ecologische verbindingzone, kleinschalige landbouw in de stad, wonen in het water en groene recreatie bovenop de snelweg.

Er zijn al voorbeelden die laten zien dat stad en land niet eenvoudig tegenover elkaar hoeven te staan om de kwaliteiten van beide polen te kunnen zien en beleven. Zo zijn voor de High Tech Campus in het Dommeldal tussen Eindhoven en de Randweg (N2/A2) kennisontwikkeling, stedelijke voorzieningen, landschap en ecologie in samenhang ontworpen. In Goirle komen in het ontwerp voor Boschkens langs

the traditional movements from the outside towards the centre – like the spokes in a wheel, as it were – there is an increase in criss-cross mobility between the scattered villages.

The researchers distinguish three types of centres in the region around one or several towns. There is still a large number of smaller villages that focus on their 'own' city. The inhabitants of Duizel, for example, will regularly travel to Eindhoven, rather than to Tilburg. In addition, there are villages that focus on several cities. The researchers mention Rijen as an example: because of its location between Breda and Tilburg and its connection to both the railways and the motorway its inhabitants can travel easily in either direction. The third type of hinterland centre offers so much employment and so many amenities that it acts as a new (sub)centre. Veldhoven, for instance, with its (major) businesses, shopping centre and hospital plays an important regional role. Although such centres certainly still have rural characteristics, in many ways they act as new (smaller) urban centres in a polycentric, urbanised region.

Within such an urbanised region, the centres will grow closer together, or even become attached. If you miss the blue place name sign in your car, there is no way of knowing where exactly you left Veldhoven and entered Eindhoven. And on the outskirts of the urbanised areas, too, where the city borders on the surrounding countryside, urbanisation is advancing rapidly. In addition to the developments in the agricultural areas and those in the villages, this development is the third explanation for the diluting contrast between town and country.

Where there used to be a sharply outlined town boundary (e.g. in the shape of a city wall with an entrance gate) marking the boundary between town and country, today we increasingly see urban fringe zones: transitional areas, often still green in nature, but at the same time facing a substantial pressure from urbanisation. Anyone who has ever passed through such an urban fringe zone will know the examples, from the new housing estates behind noise barriers to the furniture strips next to arterial roads.

A LIVELY AND LIVEABLE URBANISED LANDSCAPE

It has become clear that the relationships between town and country have shifted over the past decades and that they are still shifting. The process of urbanisation is continuing, worldwide as well as in a range of areas in the Netherlands. Aside from this, and by contrast, some areas will face demographic shrinkage. The depopulation in the country will cause smaller centres to face buildings being vacated and shops closing. This may increase the appeal of bigger centres because of the amenities they offer. Something which will have repercussions on space, both within built-up areas and outside them. In and around the bigger centres there will be more building activity, whereas nature in such places could face further problems. In more peripheral areas, nature will have more space. If these areas manage to draw people from further away seeking recreation, this may offer such areas new opportunities as well.

Spatial policy makers, planners and designers deal with such problems and opportunities all the time. They work *in and on* a highly dynamic environment, in which they have to make complicated and always changing choices. In some areas it may be obvious to keep 'red' and 'green' far apart. After all, *this* is where we want to immerse ourselves in the bustling city, whereas *over there* we have a need for the slow rural life. In other places town and country may coexist peacefully. The desire for sharp contrast offers a wonderful

de A58 snelverkeer, geluidswering, bos, woningen en een zone met droge en natte natuur samen. Langs een strakke gevelwand vormen dennen in opgetilde boombakken groene bakens langs de snelweg. Stedelijke en landelijke elementen kunnen dus in nieuwe, complexere mengvormen bijdragen aan een levendig en leefbaar verstedelijkt landschap.

HET LECTORAAT STAD EN LAND BIJ DE AFDELING MAN AND PUBLIC SPACE

De dynamiek in een dergelijk verstedelijkt landschap zorgt ervoor dat de opgaven van ruimtelijke beleidsmakers, planners en ontwerpers veranderen. In de wijze waarop zij die opgaven uitwerken, dragen ze op hun beurt weer bij aan verdere veranderingen, nieuwe dynamiek. Dat is het mooie van ruimtelijke planning en ruimtelijk ontwerp: wie op dit terrein actief is, staat letterlijk midden in zijn werk. De ruimtelijk ontwerper beïnvloedt de omgeving die hem beïnvloedt. En met hem uiteraard vele anderen. De afdeling Man and Public Space van Design Academy Eindhoven is zich daarvan bijzonder bewust: wij vatten *public space design* nadrukkelijk op als het ontwerpen van de openbare ruimte (die we allemaal ervaren) en het publieke domein (waarover iedereen een mening heeft).

In september 2009 heeft Design Academy Eindhoven bij de afdeling Man and Public Space een lectoraat ingesteld. Het lectoraat bestrijkt het brede terrein van stad en land. De doelstelling is kennis uit het ruimtelijk onderzoek in te brengen in de ontwerpopleiding. Kennis van empirie, theorie, concepten, methoden, achtergronden, et cetera helpt ontwerpers van de openbare ruimte zich te positioneren in de planologische, stedenbouwkundige en beleidscontext waarin zij functioneren.

In het onderwijsprogramma van het lectoraat gaat de aandacht onder meer uit naar ruimtelijke planningsconcepten, ontwerptradities, actuele plannings- en ontwerpgegevens, de representatie van ruimten, plaatsen en verbindingen, de relaties tussen diverse ruimtelijke onderzoeks- en ontwerpdisciplines, en onderzoeksvaardigheden die kunnen worden ingezet tijdens het ontwerpproces.⁵

De afdeling Man and Public Space werkte in 2009-2010 met een dubbelthema: 'de stad in het land, het land in de stad'. Wie in zijn dagelijks leven om zich heen kijkt, begrijpt de actualiteit en relevantie van dit thema. Welke rol speelt groen in zich verdichtende steden? Welke positie heeft groen in steden die uitdijen? Hoe ontwikkelen dorpen zich? Hoe blij zijn plattelanders nog met de megaboer? Wat is de relatie tussen krimpende landbouwgebieden en de nog immer stijgende behoefte aan recreatiemogelijkheden? Hoe zit het met de bereikbaarheid en toegankelijkheid van het landschap: we zien het liggen, maar hoe komen we er, en mogen we er wel in? En waarom is stadslandbouw opeens zo populair?

Uiteraard stond hierbij het ontwerponderwijs centraal. De resultaten daarvan vormen de kern van dit magazine. In het lectorprogramma hebben we daaromheen gewerkt. Door ons te verdiepen in de (verschuivende) verhoudingen tussen stad en land, hebben we het ontwerpen daaraan in context geplaatst. Laten we daarvan, tot slot, enkele voorbeelden bekijken.

5. In het lectoraat Stad en Land staat het onderwijs bij de afdeling Man and Public Space centraal. Daarnaast wordt academiebreed een bijdrage geleverd aan (de ontwikkeling van) onderwijs en ontwerp onderzoek, en buiten de opleiding aan maatschappelijke en vakdebatten over stad en land.

design challenge: anyone who has ever walked in New York's Central Park will always remember the magnificent tension created by the green world of meadows, ponds, paths and trees and the metropolitan wall of urban high-rises surrounding them. Yet other places offer opportunities for innovative mixes of town and country, e.g. offices alongside a wildlife corridor, small-scale agriculture in town, living on the water or green recreation on top of the motorway.

There already are some examples that demonstrate that town and country do not necessarily have to be opposites in order for us to be able to see and experience the qualities of both. For the High Tech Campus for instance, set in the vale of the river Dommel between Eindhoven and its ring-road (N2/A2), the development of expertise, the amenities, landscape and ecology have been designed in coherence. In Goirle the design for Boschens along the A58 joins fast traffic, a noise barrier, woodlands, housing and a zone offering dry and wet natural areas. Along a straight outer wall, pine trees in raised tree planters form a green beacon alongside the motorway. So in such new and more complex mixed forms, urban and rural elements can contribute to a lively and liveable urbanised landscape.

STAD EN LAND (CITY AND COUNTRYSIDE) LECTORATE IN THE DEPARTMENT OF MAN AND PUBLIC SPACE

The dynamics in such an urbanised landscape causes the tasks of spatial policy makers, planners and designers to change. In the ways in which they develop those tasks, they in their turn contribute to further changes, a new dynamics. That is the beauty of spatial planning and spatial design: anyone who is active in this field, is literally in the midst of his work. The spatial designer affects the surroundings that affect him. And with him, many others, of course. The department of Man and Public Space at Design Academy Eindhoven is acutely aware of this: we emphatically take *public space design* to mean designing public space (which we all experience) and the public domain (about which we all have our opinions).

In September 2009 Design Academy Eindhoven set up a *lectorate*, a research unit, in the department of Man and Public Space. This research unit covers the broad field of town and countryside. Its aim is to introduce knowledge gained in spatial research to design education. Empirical knowledge, theoretical knowledge, an understanding of concepts, methods, backgrounds, et cetera will help designers of public space to take up a position within the contexts of planning, urban design and planning policy within which they function.

In the research unit's curriculum, attention is focused on things such as concepts of spatial planning, design traditions, current planning and design issues, the representation of spaces, places and connections, the relationships between the various spatial research and design disciplines, and research skills that can be used during the design process.⁵

The department of Man and Public Space worked with a double theme in 2009-2010: 'the town in the country, the country in town'. Anyone with an eye for his surroundings understands the topicality and relevance of this theme. What is the role of landscape and nature in ever denser cities? What is the position of landscape and nature in expanding cities? How do villages develop? How do country people

5. The Stad en Land *lectorate* (research unit) centres on teaching in the department of Man and Public Space. In addition, it offers an academy-wide contribution to (the development of) our teaching and design research, and outside the academy to social and professional debates on town and country

DE STAD IN HET LAND

In de eerste helft van het jaar ('De stad in het land') stonden de dorpen centraal. In welke termen spreken we in het dagelijks leven zoal over dorpen? En hoe benaderen diverse soorten onderzoekers een dorp? Het blijkt nogal uit te maken of we ontwikkelingen in dorpen trachten te beschrijven en begrijpen vanuit een ruimtelijk-functionele (ligging, bereikbaarheid, bebouwingsdichtheid, et cetera) dan wel sociaal-economische (opleiding, inkomen, sociale verbanden, levensstijl) invalshoek. Hoewel het over dezelfde dorpen gaat, krijgen we heel andere plekken te zien. Het is daarom belangrijk dat een ontwerper die in een dorp aan de slag gaat, zich ervan bewust is dat de gegevens die hij verzamelt, de ontwerpogave kleurt. Hij ziet andere problemen en zal in zijn oplossing andere keuzen maken.

Door bevindingen uit verscheidene bronnen te combineren, hebben we enkele belangrijke karakteristieken van en ontwikkelingen op het platteland in beeld gebracht. Zo hebben we aan de hand van een indeling van het Sociaal en Cultureel Planbureau (scp) vijf typen dorpen onderscheiden, op basis van zowel bevolkingsdichtheid, demografie en sociaaleconomische en gedragskenmerken (Steenbekkers et al. 2008; Vermeij & Mollenhorst 2008).⁶ Het zogenoemde gesloten platteland, dorpse platteland, woonplatteland, elitaire platteland en stedelijke platteland hebben elk een eigen karakter. Het gesloten platteland kent een levendig en traditioneel gemeenschapsleven. De bewoners zijn nogal naar binnen gekeerd en spreken graag hun eigen dialect. Het dorpse platteland heeft een vergelijkbaar karakter, maar in verwaterde vorm. Zo zijn de bewoners iets meer op hun omgeving gericht. Net als in de vorige twee typen is ook op het woonplatteland de sociale samenhang groot. Op het elitaire platteland zijn bewoners minder traditioneel en minder gericht op de lokale gemeenschap. Hun sociale netwerken strekken zich op grotere schaal uit. Het stedelijke platteland, tot slot, wordt gekenmerkt door een lagere samenhang in de buurt. Mensen zijn er ook wat vaker eenzaam en zijn gemiddeld iets minder gelukkig dan in de andere typen.

Zo gezien, ligt rondom de Nederlandse steden een bonte verzameling van verschillende maar verwante dorpen. Ze hebben problemen gemeen, maar kennen ook hun eigen, afwijkende ontwikkelingen. Het scp concludeert dat de grootste verschillen niet zozeer zijn te vinden tussen het gesloten, dorpse en woonplatteland, maar eerder tussen deze drie enerzijds en de plekken in het grensgebied tussen stad en platteland anderzijds: het elitaire en stedelijke platteland. Bovendien verwachten de onderzoekers nieuwe vormen van diversiteit tussen plattelandsgebieden. Zo lijken de kwaliteiten van de omgeving belangrijker te worden dan de aanwezigheid van voorzieningen en de economische vitaliteit ter plaatse. Mensen verplaatsen zich gemakkelijker dan vroeger en combineren zo de kwaliteiten van uiteenlopende plekken op een grotere schaal. Kenmerken op die schaal zijn ook van belang voor de toekomstige vitaliteit van plattelandskernen. Dorpen gelegen nabij een snelwegoprit of een station en dorpen met een mooie historische kern en een fraaie landschappelijke omgeving hebben een voorsprong. Ruimtelijk ontwerpers kunnen en moeten hierop inspelen.

6. Steenbekkers, A., C. Simon, L. Vermeij & W. Spreeuwens (2008), *Het platteland van alle Nederlanders: hoe Nederlanders het platteland zien en gebruiken*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau. Vermeij, L. & G. Mollenhorst (2008), *Overgebleven dorpsleven: sociaal kapitaal op het hedendaagse platteland*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

feel about mega farms? What is the relationship between shrinking agricultural areas and the ever-growing need for recreational and leisure spaces? What about the access to and the accessibility of the landscape: we see it lying there, but how do we get there, and will we be allowed in when we do? And why has urban agriculture suddenly become so popular?

Naturally, design education has been the core issue. The results form the heart of this magazine. In our research programme we have worked around them. By studying the (shifting) relationships between town and country we have placed designing them in a context. Let us, to conclude, have a look at some examples.

THE TOWN IN THE COUNTRY

During the first semester ('The Town in the Country') we focused on the villages. What are the terms we use to refer to villages in daily life? And how do different types of researchers approach a village? As it turned out there is quite a difference between trying to describe and understand the developments in a village from the point of view of space and function (positioning, accessibility, building density, et cetera) or from a socio-economic angle (education, income, social relationships, lifestyle). Although we look at the same villages, we get to see some very different places. This is why it is important that a designer who sets to work in a village is aware that the data he assembles will influence the design assignment. He will notice different problems and will make different choices in finding a solution.

By combining findings from a range of sources we have charted a number of important characteristics of and developments in the countryside. We have, for instance, distinguished five types of villages using a classification system set up by the Sociaal en Cultureel Planbureau (scp), which are based on density of the population, demographics, as well as socio-economic and behavioural characteristics (Steenbekkers et al. 2008; Vermeij & Mollenhorst 2008).⁶ The so-called closed countryside, the village countryside, the residential countryside, the elite countryside, and the urban countryside each have their own character. The closed countryside has a vibrant and traditional community life. The inhabitants will be quite inward-looking and like to speak in their local dialect. The village countryside has a similar character, but in a watered-down form. The inhabitants will for instance be a little more outward-looking. As in the first two types, social cohesion is substantial in the residential countryside. In the elite countryside the people will be less traditional and less focused on the local community. Their social networks will stretch out further. The urban countryside, finally, is characterised by less social cohesion. People here will be lonely more often and on average will be slightly less happy than in the other types of countryside.

Looking at it in this way, there is a motley collection of different, but related, types of villages around the Dutch cities. They have some problems in common, but they also each have their own, divergent developments. The scp concludes that the main differences are not to be found between the closed, village and residential countryside, but rather between these three on the one hand and the

6. Steenbekkers, A., C. Simon, L. Vermeij & W. Spreeuwens (2008), *Het platteland van alle Nederlanders: hoe Nederlanders het platteland zien en gebruiken* (A countryside belonging to all the Dutch: how the Dutch view the countryside and use it), Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau. Vermeij, L. & G. Mollenhorst (2008), *Overgebleven dorpsleven: sociaal kapitaal op het hedendaagse platteland* (Remnants of the rural life: social capital in the countryside today), Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

HET LAND IN DE STAD

In de tweede helft van het jaar ('Het land in de stad') keken we niet alleen naar 'rood' in het 'groen', maar ook naar 'groen' in het 'rood'. Centraal stonden enkele klassieke benaderingen van het vraagstuk hoe verstedelijking en landschap in samenhang te plannen en ontwerpen. Daarbij ging de aandacht onder meer uit naar drie iconen: Ebenezer Howard met zijn *garden cities*, Frank Lloyd Wright met zijn Broadacre City en Le Corbusier met zijn *ville radieuse*. Zowel de overeenkomsten als verschillen tussen de grote gebaren van deze giganten zijn uiterst leerzaam in het licht van de plannings- en ontwerpogave van het verstedelijkte landschap dat hierboven is beschreven.

Waar Howard kiest voor compacte, kleinschalige kernen omringd door open landschap, kiest Wright voor een eindeloze landschapelijke stad in lage dichtheden. Waar Wright zo een 'horizontale' stad ontwerpt, stelt Le Corbusier juist een 'verticale' stad voor. De bewoners van zijn 'stad in het park' beschikken niet over een (half) vrijstaand huis, zoals in Howards en Wrights plannen, maar wonen collectief in hoge torens.

Wie zijn klassieken kent, in woord en beeld, ziet de sporen ervan in het hedendaagse stedelijke landschap terug. Dat geldt voor alles wat prachtig is en nog steeds wordt gewaardeerd, maar evengoed voor wat inmiddels wordt verfoeid en verafschuwde. Kennis van beide extremen en van alles wat daartussenin zit, en het vermogen daarover een weloverwogen oordeel te vormen, helpt ontwerpers vandaag de dag om nieuwe keuzen te maken. Te midden van de alledaagse hectiek in een snel veranderende stad en een snel veranderend landschap kijken zij goed om zich heen, blikken ze terug en kijken ze vooruit. Zo dragen ze bij aan een nieuwe stad in het land en aan nieuw land in de stad. ■

David Hamers is Senior researcher Urban Area at PBL Netherlands Environmental Assessment Agency and professor Stad en Land [City and Countryside], department Man and Public Space, Design Academy Eindhoven.

places in the border areas between the town and country on the other: the elite and the urban countryside. More importantly, the researchers expect new forms of diversity between rural areas. For instance, it appears that the standards of the environment are becoming more important than the direct availability of amenities or the vitality of the local economy. People move around more easily than they used to, combining the different qualities of a range of places on a larger scale. And the characteristics on this scale are important for the future vitality of rural centres. Villages close to a slip road or a railway station and villages with a beautiful historical centre and a pleasant rural environment have the edge. Spatial designers can and must anticipate such findings.

THE COUNTRY IN TOWN

During the second semester ('The Country in Town') we not only looked at 'red' among the 'green', but also at 'green' among the 'red'. Our focal points were a few classical approaches to the question of how to plan and design urbanisation and landscape in cohesion. In the process we focused on several things including three icons: Ebenezer Howard's *garden cities*, Frank Lloyd Wright's Broadacre City and Le Corbusier's *ville radieuse*. Both the similarities and the differences between the sweeping gestures of these giants proved extremely educational in view of the planning and design assignment for the urbanised landscape as described above.

Whereas Howard chooses compact, small-scale centres, surrounded by open landscapes, Wright opts for an endless low-density landscaped city. Whereas Wright in his way designs a 'horizontal' city, Le Corbusier by contrast suggests a 'vertical' city. The inhabitants of his 'city in the park' do not dispose of (semi) detached homes, as they would in Howard's and Wright's plans, but live collectively in high towers.

If you know your classics, in both text and image, you can see the traces of these ideas in today's urban landscape. This applies to everything that is beautiful and still appreciated, but equally to anything that is now abominated and abhorred. Knowledge of the two extremes and everything in between, and the ability to form a well-balanced judgment about them, will help today's designers to make new choices. In the midst of the day-to-day agitation in a rapidly changing city and a rapidly changing landscape they will look around, look back, and look to the future. This will be their contribution to a new town in the country and to a new country in town. ■

WAT NIET OP DE KAART STAAT, DAAROVER KAN MEN NIET SPREKEN!

Hans van der Markt

Vrouwen lezen geen kaart, vrouwen beleven het gebied! Ongeveer tien jaar geleden fietste ik met mijn vriendin door de provincie Groningen. We waren op zoek naar een huis in de buurt van Finsterwolde. Aangedaan door de wind en de noorderzon streken we neer in een dorpje van nog geen driehonderd inwoners. Voldaan keek mijn vriendin rond en zei: "Winschoten is mooier dan ik dacht uit de verhalen van Jan Mulder."

"Volgens de kaart heet het hier Godlinze", probeerde ik voorzichtig. "Dat is dan jammer voor de kaart", antwoordde ze afwezig, "maar het is een mooie plek".

Intussen wonen we alweer bijna tien jaar met plezier in Godlinze. Finsterwolde is vergeten en in Winschoten ben ik nooit geweest. Wat we ervaren staat niet op de kaart en wat op de kaart staat ervaren we vaak niet. Aan een kaart zoals wij die kennen ontbreekt de vertelling. Op een traditionele kaart lijkt de wereld relatief eenvoudig; rood is stad en groen noemen we landschap. Alles is keurig ingekleurd binnen de lijntjes. Als we dichterbij komen blijkt echter binnen rood een aanzienlijke hoeveelheid groen te zitten. In de geplande vorm zijn dat tuinen en parken. Ongepland heet het onkruid. Zo is het ook in het landschap. Mooie oude landhuizen accepteren we als contrast, maar onbedoeld rood in het groen heet verrommeling.

Ach, waarom sluiten de kleuren van de kaart zo netjes op elkaar aan? Waarom spreken we van verrommeling van het landschap? Wat moeten we met de kaart als we de werkelijkheid zoveel anders ervaren? Zijn we wel in staat onze ervaringen in kaart te brengen?

De kaart is een abstractie, maar abstracties en ervaringen verdragen elkaar niet zo goed. Vanaf onze jeugd hebben we langzaam geleerd om onze directe ervaring in te ruilen voor abstracties. Als kind konden we uren dwalen, de weg kwijtraken, rondlopen zonder doel. De poes achterna; we hadden alle tijd. In de puberteit leerden we ons oriënteren. We waren op zoek naar 'wie ben ik?' en 'waar ben ik?'

Volwassenen navigeren door de wereld. Hun eindpunt is het enige doel. De afwisseling tussen de dagen meten we in minuten vertraging. De TomTom is voorlopig het sublieme gevolg van dit denken. In de auto wisselen we onze blik tussen de voorruit- de projectie van het landschap- en de TomTom- de projectie van de kaart- en weer terug naar de voorruit en weer terug naar de kaart. Maar nooit vallen kaart en landschap samen.

"Uw bestemming is bereikt." Deze TomTom-tekst lijkt meer op een fragment uit een rouwadvertentie dan op een landschappelijke ervaring.

De Zwitserse architect Bernard Tschumi gebruikte, om het onderscheid tussen denken en ervaren te benoemen, de metaforen van de piramide en het labirint. De piramide staat voor afstand, voor concept, dematerialisatie, voor radicale autonome architectuur. Het labirint daar tegenover is de zintuiglijke ervaring. De directe fysieke aanwezigheid van het lichaam; het voelen en tasten.

De paradox is dat deze twee benaderingen geen gelijktijdigheid kennen. We kunnen niet ervaren en tegelijkertijd denken dat we ervaren. Of we ervaren, maar dan denken we even niet. Of we denken maar dan ervaren we niet. Tschumi zou zeggen "het concept van de hond blaft niet". Omdat de kaart noodgedwongen een abstractie is, is het dus lastig om ervaringskaarten te maken. Eenmaal in kaart gebracht, zijn we de ervaring veelal kwijtgespeeld.

THAT WHICH IS NOT ON A MAP CANNOT BE TALKED ABOUT!

Hans van der Markt

Women do not read maps, women experience the area! About ten years ago I was cycling across the province of Groningen with my girlfriend. We were looking for a home somewhere near Finsterwolde. Affected by the wind and the northern sun we descended on a small village counting just under three hundred inhabitants. Contented, my girlfriend looked around and said: "Winschoten is prettier than I had thought from the stories by Jan Mulder."

"According to the map this place is called Godlinze", I tried cautiously. "Well, then that's just too bad for the map," she absent-mindedly answered, "this is a lovely place".

Meanwhile we have lived happily in Godlinze for almost ten years. We have forgotten about Finsterwolde and I have never been to Winschoten. The things we experience will often not be on a map, and we often fail to experience the things that are on the map. Maps, the way we know them, lack a narrative. On a traditional map the world seems relatively simple; red is a town and green is what we call a landscape. Everything has been neatly coloured in. However, upon closer inspection it turns out there is a considerable amount of green among the red. In its planned form, this translates to gardens and parks. When it is unplanned we call it weeds. The same thing applies to the landscape. We accept a beautiful old country estate as a contrast, but an accidental bit of red among the green is called clutter.

Oh, why are the colours on the map so neatly demarcated? Why do we speak of cluttered landscapes? What are we to do with a map when our experience in reality is so immensely different? Are we even capable of mapping our experiences?

Maps are abstractions, but abstractions are not always very compatible with experiences. From our childhood on, we have learned to trade our direct experience for abstractions. When we were children we could roam around for hours, lose our way, wander around aimlessly. Chasing after the cat; we had all the time in the world. When we were adolescents we learned to look around. We figured out 'who am I?' and 'where am I?'

Adults navigate their way through the world. Their only goal is their final destination. We measure the variation in our days by the minutes of delay. For now, the sat nav is the sublime result of this way of thinking. In the car our focus switches from the windscreen, the projection of the landscape, to the sat nav, the projection of the map, and back to the windscreen, back to the map again. But map and landscape never coincide.

"You have reached your destination." This line coming from the sat nav is more reminiscent of something out of an obituary than an experience of the landscape.

The Swiss architect Bernard Tschumi, to characterise the difference between thought and experience, used the metaphors of the pyramid and the labyrinth. The pyramid represents distance, concept, dematerialisation, and radical, autonomous architecture. On the other hand, the labyrinth represents the sensory experience. The direct physical presence of the body; sensing and feeling.

The paradox is that the two approaches do not synchronise. We cannot have an experience while simultaneously reflecting on the experience. Either we experience, and stop thinking for a while. Or we think, and stop experiencing for a while. Tschumi would say

Wat niet op de kaart staat, daarover kan men niet spreken. Wittgenstein zei “waarover men niet kan spreken, moet met zwijgen.” Hoewel de radicaliteit van deze houding me aanspreekt voelt het toch niet helemaal bevredigend. Zwijgen kan altijd nog. Ik zoek een uitweg!

Op de weg van zwijgen naar spreken ligt het stotteren. Het verhaal dat langzaam met horten en stoten een uitweg zoekt, als een verspreking, een bekentenis. Als we aan de kaart de factor tijd toevoegen is een vertelling mogelijk geworden. Marco Polo vertelt Kublai Kan zijn reiservaringen aan de hand van het schaakbord. De overeenkomsten met de vakken van de kaart A1-F4, is niet ver. Afhankelijk van de legenda kan in principe alles een kaart zijn, maar om een verhaal te vertellen heb je tijd nodig.

Guy Koningstein studeerde in juni 2009 af aan Design Academy Eindhoven met een bijzondere narratieve kaart. Met deze kaart vertelt hij het verhaal van zijn Joodse familie. Op een eenvoudige kartonnen ondergrond zijn langs één as de plaatsen geschreven waar zijn familieleden langer of korter verbleven. De andere as is een tijdsas die start aan het begin van de vorige eeuw en eindigt bij de dag van vandaag. Klosjes garen wikkelen zich in deze tijd-ruimte af en vertellen het verhaal van een *moving family*. Een verhaal waarin beweging en emotie samenvallen.

Als we met Wittgenstein de draad weer oppakken zou je kunnen zeggen “Waarover je niet kunt spreken moet je vertellen.” ■

“the concept of a dog does not bark”. Therefore, because the map is necessarily an abstraction, creating experiential maps is tricky. Once it has been mapped, the experience is usually lost.

That which is not on a map cannot be talked about. Wittgenstein said “whereof one cannot speak, thereof one must be silent.” Although the radical nature of this attitude appeals to me, it somehow does not seem completely satisfying. Silence is always an option. I am looking for a way out!

On our way from silence to speech we pass through the stutter; the narrative that tries to find its way out falteringly, like a slip of the tongue, like a confession. When we add the factor time to a map we open up the possibility for a narrative. Marco Polo told Kublai Kan about his travel experiences using a chess board. The similarities with the sections on a map, A1-F4, are obvious. Depending on the key, basically anything can be a map, but in order to tell a story you need time.

Guy Koningstein graduated from Design Academy Eindhoven in June 2009 with a very special narrative map. His map tells the story of his Jewish family. On a simple cardboard base, he has written the names of places where his relatives have stayed for any length of time along one axis. The other axis represents time. It starts at the beginning of the last century and ends today. Reels of cotton unwind in this time-space and tell the story of a *moving family*. A story in which movement and emotion converge.

Picking up the thread on Wittgenstein, we might say “you should tell stories about the things you cannot speak of.” ■

PUBLIC SPACE

STAD

PUBLIEKE RUIMTE

PRIVATE RUIMTE

COLLECTIEVE RUIMTE

RAFELRAND

VERHALEN

ROUTE

PROGRAMMA

EINDHOVEN

DORDRECHT

HEK

DORP

OMMELAND

BIOTOOP

GRENZEN

ERFGOED

STADSLANDBOUW

VOEDSEL

VOGELS

MENS

LAND

WATER

WONEN

TUINIEREN

NATUUR

ANTROPOLOGIE

KIJKGROEN